

(The Wall Street Journal, 13.02.2009)

Каже се како једина ствар коју су људи научили од историје, јесте да људи ништа нису научили од историје. Гледајући како свет поступа у тренутној економској кризи, овај афоризам показује се као тужно истинит.

Светски лидери су заборавили како је колапс Вол Стрита из 1929. прерастао у депресију планетарних размера. То се десило не као резултат неуспеха тржишта, већ као резултат грешака које су начиниле владе које су покушале да заштите своје националне економије и тржишта. Тржишту није било дозвољено да само поправи ствар. Владине интервенције само су продужиле кризу.

Иако су неки лоши знакови нео-интервенционистичког приступа очигледни, надајмо се да све грешке из 1930. неће бити поновљене. Међутим, очигледно је да се клима опет преокренула. Капитализам је проглашен мртвим, Маркс се велича, а невидљива рука тржишта проглашава се кривом за све неуспехе. Заправо, нису оманула тржишта, већ владе које нису одиграле своју улогу „видљиве руке“ – стварајући и гарантујући тржишна правила. Слаба регулација банкарског сектора и издашно позајмљивање охрабривано од стране власти, примери су таквих неуспеха.

У исто време, јасно је да невидљива рука и даље показује пут ка изласку из кризе. То се лако види из начина на који се посткомунистичке земље у транзицији бране од економске кризе. Након пропасти комунизма, Средња и Источна Европа, као и земље Балтика, кренуле су у многе радикалне реформе и постигле невероватан економски раст. Неке од ових земаља су имале више поверења у невидљиву руку, неке мање. Као

Пише: Март Лар
среда, 18 фебруар 2009 18:16

резултат тога, не само да су резултати економских реформи били различити, већ је и утицај економске кризе на њих другачији.

Током '90-их, најдрастичније и најуспешније реформе спроведене су у три балтичке државе: Естонији, Летонији и Литванији. Отворена тржишта, економска либерализација, брза приватизација, стабилне валуте, јединствене пореске стопе – све ово постало је заштитни знак „Балтичких тигрова“. Почетком новог миленијума, земље Балтика почеле су да убирају плодове својих реформи. Економски раст достигао је 11% до 12% годишње. Животни стандард, од 15% до 20% европског просека у 1992, стигао је до 60 – 70 процената.

Ипак, периоди сталног раста на несрећу нису и периоди доношења добрих одлука. Због тога што је економијама тако добро ишло, Владе су помислиле да себи могу приуштити државе благостања западног типа. Конзервативне финансијске политике су ослабљене, позајмице су охрабриване, шансе да се приступи евро зони су пропуштене, а социјални расходи постали су превелики да би економије могле да се изборе са њима. Спојите ове погрешке са корупцијом, слабом влашћу и лабавом контролом банкарског сектора, и резултати могу бити врло лоши – као у Летонији, која је морала да узме позајмицу од ММФ-а. Државе са способнијом невидљивом руком, попут Литваније и Естоније, држе се много боље. Естонија смањује државни буџет за 10%, ослањајући се више на тржиште него на владине интервенције, и нада се да ће своје финансије одржати под контролом и придружити се евро зони до 2011. године.

Ситуација је још боља у неким деловима Средње и Источне Европе. Мада је Европска комисија пројектовала пад економије у евро зони за 1.9% ове године, већини нових земаља чланица предвиђа се раст. Најуспешније резултате постижу земље које су училе на грешкама балтичких држава, те нису покушале сувише брзо да потану сувише богате. „Најбољи“ реформатор у Средњој и Источној Европи, Словачка, увела је јединствену пореску стопу од 19% и спровела друге реформе, које су јој омогућиле да се прошлог месеца придружи евро зони. Европска комисија предвиђа Словачкој највећи економски раст ове године, око 2.7%. У исто време, Мађарска, земља која је била врло опрезна по питању реформи, много је озбиљније погођена кризом него радикални реформатори, и, попут Летоније, сада зависи од ММФ-а.

Слична су и искуства бивших совјетских република. Русија је економске реформе спроводила споро, и изградила је ауторитарну државу, која је посебно тешко погођена економском кризом. Руска агресија на Грузију прошлог августа као и гасни рат са Украјином само су погоршали кризу за Русе. Поверење страних инвеститора је

Пише: Март Лар
среда, 18 фебруар 2009 18:16

изгубљено, а капитал се брзо повлачи из Русије.

Грузија је, са друге стране, поступила сасвим другачије. Упустила се у борбу против корупције, ради на јачању демократских институција и ствара повољно пословно окружење, што ју је довело на 18. место листе Светске банке. Учинивши да видљива рука буде делотворнија, Грузија је могла да се ослони на невидљиву руку тржишта. Заузврат, она је Грузији помогла да изненађујуће ефикасно превазиђе последице руске агресије. Попут остатка света, и Грузија је погођена рецесијом. Али реакција њене владе није била повећавање пореза, већ њихово смањивање и наставак реформи. Према ММФ-у, грузијски одговор на кризу је био успешнији него што се било ко надао.

Дакле, очигледно је да слобода и даље функционише. Удаљавање од слободе избора и јачање моћи Великог брата нису прави одговори на наше тренутне проблеме.

(Март Лар је био премијер Естоније 1992–1994. и 1999–2002. као и економски саветник Владе Грузије)